

LBRIS

We know
books

Jessie Magana

DES GAILLOUX
À MA FENÊTRE

PIETRICELE
ÎN FEREASTRĂ

Ediție bilingvă

Traducere din limba franceză
de Diana Morărașu

forteem | 2024

Première partie Départs

Regarde-moi, Papa, je veux que tu me voies une dernière fois avant de partir.

Nous sommes toutes là, sur le quai, à genoux, tournées vers la mer. Les hommes sur les bateaux, les femmes à terre, tout le monde prie, tête baissée pour ne pas voir. Mes lèvres suivent mais mes yeux s'échappent. Regarde-moi, Papa.

Les prières se terminent. Le curé bénit les bateaux et des cris s'élèvent : « Dans huit jours, on sera de retour ! Ce n'est qu'un au revoir ! »

Les bateaux s'enfoncent dans le ciel opaque, à peine éclairé d'une lueur rouge, au loin. Saturé de la fumée du gas-oil qui brûle depuis des jours dans les réserves du port de Brest.

Tu me regardes enfin. Je suis sûre que tes lèvres murmurent mon prénom : Marie. Tu sors un mouchoir de ta poche, l'agites. Maman prend ma main. Tu détournes la tête. Est-ce que toi aussi tu sens les larmes monter ? Je serre les dents, la main de Maman broie la mienne. Tu es parti.

C'était il y a deux jours, une éternité. 26 juin 1940 : j'ai entouré la date au crayon rouge sur le calendrier de la cuisine. Comme je l'avais fait l'année dernière, lors de la déclaration de guerre, puis de la mobilisation de Maurice. C'était si dur. Qu'il me manque mon frère. La guerre venait de commencer et nous étions confiants. Et puis, il restait les pères de

Prima parte Plecări

Hai, tată, uită-te la mine, vreau să mă vezi pentru ultima oară înainte să plec.

Suntem toate aici, pe chei, în genunchi, cu fața spre mare. Bărbații în bărci, femeile la țarm, toată lumea se roagă cu capul plecat, să nu vadă. Buzele mele se supun, dar ochii îmi fug. Uită-te la mine, tată.

Rugăciunile s-au terminat. Preotul binecuvântează vasele și văzduhul se umple de strigăte: „În opt zile suntem înapoi! Nu-i decât un la revedere!“

Navele se pierd în văzduhul opac, abia luminat de o licărire roșie, în depărtare; saturat de fumul petrolului care arde de zile întregi în rezervoarele portului Brest.

Te uiți la mine în sfârșit. Sunt sigură că buzele tale îmi șoptesc numele: Marie. Scoți o batistă din buzunar, o fluturi. Mama mă ia de mână. Întorci capul. Și tu simți cum te îneacă lacrimile? Strâng din dinți; mâna mamei, mângâietoare, peste mâna mea. Ai plecat.

Se fac două zile de atunci, adică o eternitate. 26 iunie 1940: am încercuit data cu roșu în calendarul din bucătărie. Cum am făcut și anul trecut când s-a declarat război, apoi când a fost mobilizat Maurice. A fost tare greu. Ce dor îmi este de fratele meu! Tocmai începuse războiul și eram încrezători. Apoi au rămas doar capii de

famille, ou les camarades de mon âge : Pierre, Jean et les autres. Depuis le 26 juin, nous ne sommes plus qu'entre femmes sur notre île, ou presque. Quelques vieillards, les enfants, le curé et le maire, restés pour prendre soin de nous. Comme si nous n'étions pas capables de le faire seules.

Les hommes sont partis et la vie continue. Il y a toujours le goémon à chercher sur la grève, à rapporter dans le panier, qui pèse sur la tête, goutte dans le cou et oscille au gré des pas. Il y a toujours les repas à préparer, les pommes de terre à biner, la lessive à faire. Deux jours seulement et c'est comme si deux ans s'étaient écoulés. Ils ont dit que ça ne durerait pas mais je sens qu'il y en a pour longtemps. Je ne sais pas, je sens, c'est tout. On s'organise sans eux et on attend. Il n'y a rien d'autre à faire qu'attendre. À part le goémon, la lessive et les patates. Attendre.

Alors, j'ouvre le dictionnaire que j'ai eu pour mon certificat d'études à la page de l'Europe. Du doigt, je trace le chemin de Maurice sur la carte, de la Bretagne au front de l'Est, près de la frontière allemande. Que c'est loin ! Celui de Papa, à travers la Manche, a dû être bien plus rapide.

Il faut que je sorte, direction le phare.

Maudit curé, le voilà. Tout ça, c'est de sa faute. Je le salue, mais j'ai envie de lui sauter à la gorge. Maudit curé, s'il n'avait pas incité tout le monde à partir. Quand les pêcheurs ont annoncé que Brest était évacuée, il allait partout, répétant : « Il faut faire quelque chose, il faut faire quelque chose. » Et puis, on a commencé à entendre les avions. Ils sont là chaque jour depuis. Ils volent, bas, à nous rendre sourds.

Ensuite, d'autres marins sont venus. Ils ont dit que les Allemands approchaient, qu'ils pillaient tout sur leur passage, brûlaient les maisons, violaient les femmes et ramassaient tous les hommes de 18 à 50 ans. On a commencé à avoir peur. Comment s'échapper s'ils débarquaient sur l'île ?

Le lendemain, des hommes qui avaient été mobilisés en 39 dans l'armée sont revenus en civil. Ils avaient retiré leurs uniformes : « C'est la débâcle, on est foutus, il n'y a plus rien à faire. » Et le curé qui tournait, tournait.

Maudit curé. Dès qu'il a passé le coin de la rue, je crache par terre.

famille și colegii de seama mea: Pierre, Jean și ceilalți. Din 26 iunie, pe insula noastră nu au mai rămas decât femeile sau, mă rog, aproape. Câțiva bătrâni, copiii, preotul și primarul; au rămas să aibă grijă de noi. Ca și cum noi n-am fi fost în stare să ne purtăm singure de grijă.

Bărbații au plecat și viața continuă. Sunt mereu alge de adunat de pe prundiș, de pus în coșul care apasă greu pe creștet, picură pe gât și se clatină în ritmul pașilor. Sunt mereu mese de pregătit, cartofi de săpat, rufe de spălat. Numai două zile și e ca și cum ar fi trecut doi ani. Au spus că n-o să dureze mult, dar eu simt că va fi pentru multă vreme. Nu știu, pur și simplu așa simt. Ne organizăm fără ei și așteptăm. Nu avem altceva de făcut decât să așteptăm. În afară de alge, spălat și săpat. Să așteptăm.

Așa că deschid la pagina cu Europa dicționarul pe care l-am primit când am terminat școala primară. Urmăresc cu degetul pe hartă traseul lui Maurice din Bretania până pe frontul de Est, lângă frontiera germană. Ce departe e! Cel al tatei, peste Canalul Mânecii, trebuie să fi fost mult mai rapid.

Trebuie să ies, să mă duc la far.

Uite-l – blestematul de paroh. Toate astea sunt numai din vina lui. Îl salut, dar îmi vine să-l strâng de gât. Blestematul de paroh; dacă nu s-ar fi apucat el să stârnească pe toată lumea... Când pescarii au anunțat că Brest a fost evacuat, umbla de colo-colo, turuind: „Trebuie să facem ceva, trebuie să facem ceva“. Apoi am început să auzim avioanele. De atunci sunt aici în fiecare zi. Zboară jos, ne asurzesc.

După aceea au venit alți marinari. Au spus că germanii se apropie, că jefuiesc totul în cale, ard casele, violează femeile și strâng toți bărbații între optsprezece și cincizeci de ani. A început să ni se facă frică. Cum scăpăm noi dacă debarcă pe insulă?

A doua zi, toți bărbații care fuseseră mobilizați în armată în '39 s-au întors ca civili. Și-au dat jos uniforme: „E un dezastru, suntem terminați, nu mai avem ce face“. Și parohul ăsta care se tot suceea și învârtea prin toate părțile.

Paroh blestemat. De îndată ce i s-a pierdut urma la colțul străzii, am scuipat după el.

26 juin 1940

Je commence ce journal sur le bateau qui nous mène en Angleterre. Temps calme, mer belle. Tout le monde regarde le large. Moi, je ne peux pas m'en empêcher, je jette de temps en temps un œil derrière mon épaule. Ils font les durs, tous : les Salaiin, les Thymeur, les Kerloc'h. Mais la plupart sont comme moi, ils n'en mènent pas large. C'est notre devoir, il fallait bien faire quelque chose. Mais personne ne sait ce qui nous attend, là-bas, de l'autre côté de la Manche.

Je reprends l'écriture dans un tout autre esprit ! Pierre a surgi de la cale. On lui avait dit non : « quatorze ans, trop jeune ! » Il n'a pas pu le supporter. Il s'est caché et a attendu qu'on soit au large pour surgir comme un diable ! Comme je suis heureux qu'il soit là, notre mascotte. Ça change tout ! Temps calme, mer belle, mais tempête de rire sur le pont. Vivement l'Angleterre !

Jurnalul lui Jean Guiller

26 iunie 1940

Încep acest jurnal pe vasul care ne duce spre Anglia. Vreme calmă, o mare domoală. Toată lumea se uită-n larg. Eu nu mă pot împiedica să arunc o privire peste umăr din când în când. O fac toți pe durii: cei din familiile Salaiin, Thymeur, Kerloc'h. Dar majoritatea sunt ca mine, nu se simt deloc în largul lor. Este datoria noastră, da, trebuie să facem ceva. Numai că nimeni nu știe ce ne așteaptă acolo, de partea cealaltă a Mânecii.

Reiau scrisul într-o cu totul altă dispoziție! Pierre a răsărit din cală. Is-a spus: „Paisprezece ani, prea tânăr!“ Dar el n-a putut accepta. Așa că s-a ascuns și a așteptat să fim în larg ca să-și facă apariția ca un drăcușor. Cât de bucuros sunt că e cu noi, ca o mascotă! Asta schimbă totul! Vreme calmă, mare domoală, dar furtună de hohote de râs pe punte. Trăiască Anglia!

Le jour de l'Appel, ce fameux 18 juin, Yvette et moi étions cachées derrière le muret de sa maison. Papa et tous les autres, à l'hôtel de l'Océan, étaient agglutinés autour du poste de radio, à écouter l'Appel du Général. Jamais entendu parler de celui-là avant. De Gaulle. Il parlait depuis Londres. On n'entendait que des bribes : « Rien n'est perdu pour la France... la France n'est pas seule... le destin du monde est là... j'invite les officiers et les soldats français... la flamme de la résistance française ne doit pas s'éteindre... » La France, il n'avait que ces mots-là à la bouche. J'entendais Papa, son grand ami Martin et puis René, le père d'Yvette, Henri et les autres : « Il faut faire quelque chose, il faut faire quelque chose. » Ils parlaient de l'Angleterre, de rejoindre ce général. Il y avait tous les garçons de notre âge, Jean, Pierre et les autres, qui disaient qu'ils voulaient en être aussi. Et nous ? On ne nous demandait pas notre avis. Yvette m'a regardée. Peur et colère mêlées. Nous nous sommes éclipsées.

Le lendemain, tout était tellement bizarre. Le maire avait placardé un avis : il fallait recenser tous les hommes de 18 à 50 ans en âge de porter les armes. Il avait réuni le curé, l'instituteur et le président des anciens combattants. Et puis, ils étaient allés voir tout le monde : « Il faut partir. » Je crois que certains avaient tellement peur des Allemands qu'ils étaient bien contents de trouver ce prétexte pour s'en aller. Les patrons avaient commencé à préparer les bateaux qui n'étaient pas sortis depuis longtemps, à cause de la guerre.

À la maison, à table, Papa nous avait dit que, malgré son âge et puisqu'on était sans nouvelles de Maurice, c'était à lui d'embarquer. Je me suis demandé de quoi on allait vivre s'il ne rapportait plus de langoustes et de homards. Maman a dû se poser la même question : elle m'a envoyée me coucher tôt et j'ai entendu, encore longtemps, cette nuit-là, leurs chuchotements dans la cuisine.

Papa est parti il y a deux jours, une éternité.

În ziua Apelului, faimosul 18 iunie, eram ascunsă cu Yvette după zidul casei ei. Tata și toți ceilalți erau la hotelul Océan, înghesuiți în jurul radioului, ascultând Apelul Generalului. Nu mai auzisem niciodată de tipu' ăsta. De Gaulle. Vorbea de la Londra. Se azeau numai frânturi: „Nu e totul pierdut pentru Franța... Franța nu e singură... destinul omenirii e în mâinile ei... fac un apel către ofițerii și soldații francezi... flacăra rezistenței franceze nu trebuie să se stingă“. Franța era tot timpul pe buzele lui. L-am auzit pe tata, pe prietenul lui, Martin, apoi pe René, tatăl lui Yvette, pe Henri și pe ceilalți: „Trebuie să facem ceva, trebuie să facem ceva“. Vorbeau despre Anglia, cu gândul să se alătore acestui general. Mai erau și băieții de seama noastră, Jean, Pierre și alții, care ziceau că vor să meargă și ei. Și noi? Nouă nu ne-a cerut nimeni părerea. Yvette s-a uitat la mine. Teamă amestecată cu furie. Noi eram date deoparte.

A doua zi totul a fost tare ciudat. Primarul a pus un afiș: trebuia să recenzeze toți bărbații între optsprezece și cincizeci de ani în stare să poarte arme. A convocat parohul, dascălul și președintele veteranilor. Împreună, s-au dus să stea de vorbă cu oamenii: „Trebuie să plecăm“. Cred că unora le era atât de teamă de germani, încât erau bucuroși că a apărut acest pretext ca să poată pleca. Oamenii au început să pregătească vasele care nu mai ieșiseră în larg de multă vreme din cauza războiului.

Acasă, la masă, tata ne-a spus că, în ciuda vârstei și din cauză că nu aveam nicio veste de la Maurice, era de datoria lui să se imbarce. M-am întrebat din ce-o să trăim dacă n-o să ne mai aducă languste și homari. Mama trebuie să-și fi pus aceeași întrebare: m-a trimis la culcare devreme și în noaptea aceea i-am auzit șușotind până târziu în bucătărie.

Se fac două zile de când tata a plecat, adică o eternitate.

27 juin 1940

Nous voilà rendus en Angleterre. À notre arrivée, les Anglais nous attendaient. Le port de Newlyn a comme un air de famille. Des gars d'Audierne, de Douarnenez sont là. Même claquement des sabots sur les quais, mêmes casquettes bleues que chez nous. On n'est pas trop dépaysés.

Renseignements pris, il faut attendre. On va nous rassembler à Londres et nous faire rencontrer le Général. Tout est un peu désorganisé ici. On ne sait pas vraiment ce qu'on va devenir. On nous a proposé de dormir dans une caserne, mais on est plusieurs à préférer rester sur le bateau. Avec Pierre, on est sortis faire un tour sur le port. On a regardé la mer. J'ai repensé aux femmes, sur le quai, quand on est partis. J'ai revu Maman, Grand-Mère, les camarades de classe. J'ai revu Marie, la seule qui ne baissait pas la tête.

Elle est loin, notre île.

1er juillet, Londres

Ces trois jours d'attente m'ont paru si longs ! On est arrivés à Londres ce matin, en train. À la sortie de la gare, des gens nous ont montrés du doigt. Ils ont dit quelque chose en anglais, je n'ai pas compris, et puis ils nous ont applaudis. On avait pourtant l'air de pas-grand-chose avec nos sacs sur l'épaule et nos vêtements fripés.

On est montés dans un camion bâché de l'armée anglaise, j'étais au fond alors je n'ai rien vu de Londres. Pierre, qui s'était mis tout près de l'entrée, n'arrêtait pas : « Oh les bus à deux étages ! Les cabines de téléphone toutes rouges ! Les taxis, vous avez vu les taxis ? C'est dingue ! » Moi, j'avais un peu mal au cœur au fond du camion.

Les Anglais nous ont conduits à l'Olympia Hall. C'était un hall d'expositions, alors je pensais à quelque chose de grandiose, avec de l'or partout, ou du marbre. Au lieu de ça, une carcasse de béton vide, qui a dû rester longtemps fermée, des flaques de cambouis par terre, de la peinture qui s'écaille. Ça pue le moisi.

Des camions ont déversé des couvertures rêches et des sacs à viande au beau milieu de tout ça.

27 iunie 1940

Iată-ne ajunși în Anglia. La sosire, englezii ne așteptau. În portul Newlyn e o atmosferă de mare familie. Băieții din Audierne, din Douarnenez sunt aici. Același zăngănit de saboți pe chei, aceleași șepci albastre ca la noi. Nu suntem chiar așa de dezrădăcinați.

După ce ni s-au dat informațiile necesare, a trebuit să așteptăm. Ne vom aduna cu toții la Londra și ne vor duce să ne întâlnim cu Generalul. E mare debandadă pe aici. Nu știm exact ce se va întâmpla cu noi. Ni s-a propus să dormim într-o cazarmă, dar mulți au preferat să rămână pe barcă. Am coborât cu Pierre să facem un mic tur al portului. Am privit marea. M-am gândit la femeile de pe chei, la plecarea noastră. Le-am revăzut pe mama, pe bunica, colegele de clasă. Am revăzut-o pe Marie, singura care nu a plecat capul.

E tare departe insula noastră.

1 iulie, Londra

Aceste trei zile de așteptare mi s-au părut atât de lungi ! Am ajuns la Londra în dimineața asta, cu trenul. La ieșirea din gară, oamenii ne-au arătat cu degetul. Au zis ceva în engleză, n-am înțeles ce, apoi ne-au aplaudat. Cu toate că noi nu arătam a cine știe ce voinici, cu ranițele-n spate și hainele flenduri.

Ne-au urcat într-un camion cu prelată al armatei engleze. Eu am nimerit în spate și n-am văzut nimic din Londra. Pierre, care s-a proțăpît în față, la intrare, nu se mai oprea: „Ah, autobuzele cu etaj ! Cabinele roșii de telefon ! Taxiurile, ați văzut taxiurile ? E o nebunie !“. Din fundul camionului unde mă aflam, începuse să mi se facă greață.

Englezii ne-au dus la Olympia Hall. Era o sală de expoziții, așa că mi-am închipuit ceva grandios, cu aur peste tot și marmură. În loc de asta, o carcasă goală de beton, care trebuie să fi stat închisă multă vreme, bălți de ulei de motor pe jos, vopsea scorojită. Și duhnea a mucegai.

Camioanele au descărcat în mijlocul chestiei ăsteia pături aspre și saci cu carne.

De la paille aussi. On est donc comme des bestiaux ? On nous a aussi donné un petit attirail : des rasoirs, du savon. On s'est installés tant bien que mal sur les bottes de paille. Puis on nous a servi à manger. Infect.

Tout le monde dort. J'ai réussi à me mettre dans un coin avec une bougie. Qu'est-ce qu'on va devenir ? Je pense à Papa, resté à Sein. Il me manque. Les plus anciens commencent à se demander ce qu'on fait là. Moi aussi.

2 juillet

D'autres Français sont arrivés ce matin. Et puis d'autres encore. À chaque fois, on a chanté La Marseillaise pour les accueillir. Nous, les jeunes, on voulait parler avec les nouveaux, mais les anciens nous disaient de nous tenir, de rester tranquilles, qu'on allait s'occuper de nous. Du coup, ce sont les autres qui sont venus nous voir. Beaucoup de Bretons dans le lot ! Ils nous ont donné des nouvelles du pays. Les Allemands occupent tout le nord de la France à présent.

On a dû répondre à un questionnaire. Il fallait que les Anglais identifient les militaires et les civils. Alignés en file bien droite, on attendait notre tour pour répondre aux questions d'un lieutenant.

J'ai entendu des bribes de conversations. Beaucoup d'hommes ont fait la campagne de Norvège et ont pu embarquer à Paimpol sur des bateaux de pêche. Eux, ils ont connu la guerre, ils savent le bruit des obus qui tombent sur les bateaux.

Cinq jours déjà qu'on est partis et il n'est toujours pas question de se battre.

Le soldat qui a pris mon questionnaire a tiqué quand il a vu mon âge. Seize ans, c'est donc trop jeune pour servir la France ? Je n'ai pas osé lui dire. On verra bien.

3 juillet

Un groupe de Morlaix est venu nous voir. Ils avaient un peu d'argent, ils ont dit : « Allons nous payer une bière ! » J'ai regardé Pierre, les autres faisaient la sieste, il m'a fait un gros clin d'œil et on est partis.

À mon tour de voir les bus, les cabines téléphoniques et les taxis. Quel bruit ici ! Londres, c'est immense, je ne saurais pas dire combien de fois Brest.

Și paie. Așa deci, suntem ca niște dobitoace? Ne-au dat și câteva ustensile: brice, săpun. Ne-am instalat de bine, de rău pe snopii de paie. Apoi ne-au dat să mâncăm. Dezgustător.

Toată lumea doarme. Eu am reușit să mă așez într-un cotlon, la lumina unei lumânări. Ce-o să se întâmple cu noi? Mă gândesc la tata, rămas la Sein. Mi-e dor de el. Cei mai în vârstă încep să se întrebe ce facem aici. Mă întreb și eu.

2 iulie

Dimineața asta au ajuns alți francezi. Apoi alții, și alții. De fiecare dată am cântat Marseilleza ca să-i întâmpinăm. Noi, cei tineri, voiam să vorbim cu nou-veniții, dar cei mai în vârstă ne-au spus să ne abținem, să stăm liniștiți, că o să vină cineva să se ocupe de noi. Dar ne-am trezit că au venit ceilalți la noi. Mulți bretoni în lot! Ne-au adus vești din țară. Acum germanii ocupă tot nordul Franței.

A trebuit să răspundem la un chestionar. Englezii voiau să separe militarii de civili. Aliniați în șir perfect drept, ne-am așteptat rândul ca să răspundem la întrebările unui locotenent.

Am auzit frânturi de conversații. Mulți bărbați participaseră la campania din Norvegia și se îmbarcaseră la Paimpol pe vase de pescuit. Ei cunoșteau războiul, știau șuieratul obuzelor care se abat asupra vaselor.

Au trecut cinci zile de când am plecat și încă nu știm când o să luptăm.

Soldatul care m-a chestionat a tresărit când mi-a văzut vârsta. La șaisprezece ani sunt prea tânăr ca să slujesc Franța? Nu am îndrăznit să zic nimic. Vom vedea.

3 iulie

Un grup din Morlaix a venit să vorbească cu noi. Aveau ceva bani și au zis: „Haideți să bem o bere!“. M-am uitat la Pierre; ceilalți își făceau siesta. Mi-a făcut cu ochiul și am ieșit.

Era rândul meu să văd autobuzele, cabinele telefonice și taxiurile. Ce zarvă e aici! Londra e imensă, n-aș ști să spun de câte ori e mai mare ca Brest.